

Överserverings-
studie
Härnösand och Sollefteå
2007

väl-färds
avdelningen

Förord

Ett huvudmål för alkoholpolitiken är att begränsa alkoholens skadeverkningar avseende till exempel överkonsumtion av alkohol och allt för tidig alkoholdebut. Kravet på ordning och nykterhet har också en framskjuten plats i lagstiftningen.

I Länsstyrelsens regleringsbrev för år 2007 såväl som 2006 finns ett särskilt uppdrag att verka för att metoden ansvarsfull alkoholserving eller annan likvärdig evidensbaserad metod sprids i länet. Ansvarsfull alkoholserving innebär ett strukturerat arbetssätt för att minska det alkoholrelaterade våldet. Arbetsmetoden är vetenskapligt utvärderad. Metoden bygger på lokal mobilisering, utbildning, och effektiv tillsyn. En projektledare har anställts för arbetet.

En överserveringsstudie visar i vilken utsträckning restauranger serverar alkohol till kraftigt berusade gäster. Studien kan utgöra ett underlag vid kartläggning och vid uppföljning av utvecklingsarbetet i berörda kommuner.

Länsstyrelsen ser det som positivt att länets kommuner vidtar åtgärder i syfte att minska berusningsdrickandet vilket på sikt kan leda till minskning av det alkoholrelaterade våldet samt bidra till att folkhälsan främjas genom att totalkonsumtionen kan påverkas.

Anna Otmalm
Avd.chef Valfärdsavd.

Marie-Louise Sehlgård
Projektledare/länssamordnare

Bakgrund

Länsstyrelsen i Västernorrlands län arbetar sedan hösten 2006 med projektet ansvarsfull alkoholservering. I länsstyrelsens regleringsbrev för 2006 såväl som 2007 finns ett uppdrag att verka för att metoden ansvarsfull alkoholservering eller annan likvärdig evidensbaserad metod sprids i länets kommuner så att arbetet skall kunna ingå i den ordinarie strukturen. Projektets målsättning är att minimera antalet kraftigt berusade personer och att underåriga inte serveras alkohol på restauranger samt att det alkoholrelaterade våldet minskar.

Arbetsmetoden ansvarsfull alkoholservering innebär ett strukturerat och målmedvetet arbete för att minska berusningsdrickandet och servering till minderåriga på krogen. Arbetsmetoden utgår ifrån STAD-metoden¹ som utvecklades under åren 1995 – 2001 av STAD-projektet (Stockholms stad förebygger alkohol och droger). Metoden är vetenskapligt beprövad.

Metoden bygger på lokal mobilisering, utbildning i ansvarsfull alkoholservering, policyförändringar och en effektiv tillsyn.

Att kartlägga alkoholsituationen i kommunen är viktigt för att kunna planera och följa upp utvecklingsarbetet. En överserveringsstudie kan utgöra som en del i ett sådant arbete. Överserveringsstudien visar i vilken utsträckning krogar/restauranger serverar alkohol till kraftigt berusade gäster.

Alkohollagen

Utdrag ur alkohollagen 1994: 1738

3 kap. 4§ ”Försäljning av drycker som omfattas av denna lag skall skötas på ett sådant sätt att skador i möjligaste mån förhindras. Den som tar befattning med försäljning av alkoholdrycker skall se till att ordning och nykterhet råder på försäljningsstället.”

3 kap. 8§ ”Vid detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl får varor inte säljas eller annars lämnas ut till den som inte har fyllt 20 år. Motsvarande gäller vid detaljhandel med öl och servering av alkoholdrycker i fråga om den som inte har fyllt 18 år. Alkoholdrycker får inte lämnas ut till den som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Alkoholdrycker får inte lämnas ut om det finns särskild anledning att anta att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon. Den som lämnar ut alkoholdrycker skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i första stycket”.

6 kap. 2§ ”Servering av alkoholdrycker skall ske med återhållsamhet och får inte föranleda olägenheter i fråga om ordning och nykterhet”.

Syfte

Syftet med överserveringsstudien är att i berörda kommuner kartlägga krogar/restaurangernas benägenhet att servera alkohol till kraftigt berusade gäster.

---

¹ STAD-metoden är en förkortning för Stockholm stad förebygger alkohol- och drogproblem. Metoden utvecklades 1995 – 2001 av STAD-projektet

Metod

Metoden i studien är att en skådespelare spelar kraftigt berusad och försöker att beställa in en starköl. I flera internationella studier har denna metod använts² och i Sverige har den sedan 1996 genomförts av STAD i Stockholm³.

Överserveringsstudien omfattar kommunerna Sollefteå och Härnösand. Samtliga kommuner i länet har dock erbjudits att delta. Skälen till att kommuner valt att inte delta i studien är exempelvis att man nyligen genomfört en överserveringsstudie eller att underlaget i kommunen upplevts för litet.

Skådespelare och observatör anlitas för genomförandet av studien. De har lång erfarenhet av överserveringsstudier genom att de tidigare varit anlitade för sådana studier i andra län och kommuner. Berusningsbeteendet är väl intränat och standardiserat via kvalitetssäkrare från Folkhälsoinstitutet och videoupptagningar.

Skådespelarna fick skådespelar- och observatörsprotokoll samt kartor med adresser där krogarna var utmarkerade. De är instruerade att aldrig uppträda aggressivt eller provocerande, och att lugnt lämna lokalen om de blev uppmanade att göra så. De talade in sina intryck på en diktafon när de kommit ut från besökt objekt. Vilket innebär om servering skedde eller inte, iakttagelser kring serveringspersonalens agerande och kommentarer från dem samt miljön på restaurangen. Vid kvällens slut förde man över intrycken på protokoll som innehåller olika kategorier för skådespelaren och observatören. De avidentifierade resultaten återföres sedan till länsstyrelsen.

Tidpunkten var en fredagskväll resp. lördagskväll under samma helg. Inne på restaurangen/krogen agerar skådespelaren kraftigt berusad medan observatören agerade nykter. När skådespelaren bedömde att bartendern/serveringspersonal hade noterat berusningsnivån, gjorde skådespelaren ett beställningsförsök. Om den berusade fick beställa gjorde han sig efter ett tag diskret av med ölen.

Urval

Underlaget av Restauranger/krogar till studien valdes ut i samråd mellan länsstyrelsen och de lokala alkoholhandläggarna i de aktuella kommunerna. Det var ett representativt urval av kommunens krogar, krogar med ungdomlig miljö, krogar med sena öppettider, mindre restauranger.

Bortfall

Av de på förhand elva utvalda objekten visade det sig vid studiens genomförande att fyra objekt var stängda.

---

² Gliksman, L. et al (1993). The role of alcohol providers in prevention: an evaluation of a server intervention programme. *Addiction*, 88, 1195-1203 och Russ NW, Geller ES (1987). Training bar personell to prevent drunken driving: A field evaluation. *American Journal of Public Health*, 77, 953-954

³ Rehnman, C. et al (1997) Servering av alkohol till berusade på Stockholms restauranger och Gripenberg, J. (2001) För full för en öl samt Wallin, E et al (2002) Dags att gå hem?

Resultat

Antalet objekt som serverade skådespelaren var fyra stycken och antalet objekt som nekade servering var tre stycken.

Nedanstående text redovisar kommentarer från skådespelare och observatörer. Samtliga kommentarer är återgivna med exakthet från protokollen. Kommentarer från besökta objekt återges av skådespelaren markerat "s" och observatören markerat "o".

Kommentarer från objekt som serverade

(s) Väldigt tydligt tog hon beställningar precis bredvid mig under 20 minuter. Serverade mig till sist troligtvis för att bli av med mig

(o) Bartendern uppträdde som hon tyckte illa om "s". "s" hade kontakt med henne flera gånger men hon sa "vänta", och valde nyanlända barkunder som jag uppfattade det, medvetet.

(s) Bartendern var helt ointresserad att iaktta mig trots att han fick jobba för att höra vad jag sa samt utbyte av växel.

(o) Samtliga bartenders var oobservanta på bargästerna. De blickade bara upp när de skulle ta en beställning.

(s) Det var få personer i baren och han hade alla möjligheter i världen att se mig. Jag försökte prata med honom och han kunde inte höra vad jag sa eftersom jag sludrade så.

(s) Underligt – lugnt och "nyktert" ställe mitt berusningstillstånd stack ut. Möjligen att de serverade mig för att dom uppfattade mig som lugn.

(o) Lugnt ställe. Kändes märkligt att "s" fick beställa då det var flera personer i baren som fick en flera minuter lång "vingelshow"

Kommentarer från objekt som nekade servering

(s) Mycket vänlig hon gav mig ett glas vatten och lämnade baren för att visa mig till en plats att sitta och nyktra till.

(o) S fick relativt snabbt ett glas vatten och blev anmodad att sätta sig en stund. När han druckit upp vattnet en stund senare försökte han beställa igen. Han blev då nekad.

(s) "Du får inte mer öl" efter det bytte hon av med en annan och introducerade inte henne om mig. Vi satte oss ned och jag kunde obekymrat dricka på o's öl.

(o) Det här stället hade inte riktigt kommit igång ännu. Inte så många gäster men under den korta tid vi var där började det komma fler. Trots att det var så lugnt så kunde "s" sitta och dricka ur min öl helt synligt för dem i baren.

07-02-26

(s) "Du får inte mer öl" avspänd observant och trevlig. Erbjud mig vatten, blev inte avvisad från lokalen.

(o) Lite ruffigt i baren men inte så farligt ändå.